

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА ★ LAWYER HERALD

ХУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416

Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

1 СОН, 2 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 1, ВЫПУСК 2

LAWYER HERALD

VOLUME 2, ISSUE 1

TOSHKENT - 2021

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ
ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

- 1. ХУЖАНАЗАРОВ Азизжон Анварович**
“ҲУҚУҚИЙ ЭКСПЕРТИЗА” ИНСТИТУТИНИНГ НАЗАРИЙ
ЖИҲАТЛАРИ.....9
- 2. ТУРАЕВ Акмал Панжиевич**
ҲУҚУҚНИ АМАЛГА ОШИРИШ САМАРАДОРЛИГИГА ЭРИШИШ
ИСТИҚБОЛЛАРИ.....19
- КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ
ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**
- 3. ЗУЛФИҚОРОВ Шерзод Хуррамович**
ПАРЛАМЕНТ НАЗОРАТИНИ АМАЛГА ОШИРИШДА ДЕПУТАТЛАР
ФАОЛЛИГИНИ КУЧАЙТИРИШНИНГ ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ЖИҲАТЛАРИ.....28
- 4. ҲАМРОЕВ Элдор Отамуродович**
“ДАВЛАТ ПОЙТАХТИ” ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ҲУҚУҚИЙ
БЕЛГИЛАРИ.....40
- 5. НОРМУХАМЕДОВА Сурайёхон Бобир қизи**
К ВОПРОСУ О ПРИМЕНЕНИИ ПРИНЦИПОВ АДМИНИСТРАТИВНЫХ
ПРОЦЕДУР В СФЕРЕ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ.....49
- ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА
ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**
- 6. РАҲМАТОВ Анвар Исламович**
СПОРТДА ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛКНИ ШАРТНОМАВИЙ ТАРТИБГА
СОЛИШ МАСАЛАЛАРИ.....63
- 7. ТОШБОЕВА Робия Собировна**
РЕФОРМИРОВАНИЕ ПРИРОДНОРЕСУРСОВОЙ КАДАСТРОВОЙ
СИСТЕМЫ УЗБЕКИСТАНА: СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ПУТИ
ИХ ПРАВОВОЙ РЕГЛАМЕНТАЦИИ.....74
- 8. МУКУМОВ Бобур Мелибой уғли**
ПРОБЛЕМЫ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИЗЪЯТИЯ
ЗЕМЕЛЬНЫХ УЧАСТКОВ ДЛЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ И
ОБЩЕСТВЕННЫХ НУЖД В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....86
- 9. МАДУМАРОВ Талантбек Толибжонович**
МИКРОКРЕДИТ ТАШКИЛОТЛАРИНИ ҚАЙТА ТАШКИЛ ЭТИШ ВА
ТУГАТИШ АСОСЛАРИ ВА ТАРТИБИ.....98

- 10. ХУДАЙБЕРДИЕВА Гулнора Аманмуродовна**
ТУРДОШ ҲУҚУҚЛАРНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ: ХОРИЖИЙ ВА МИЛЛИЙ ТАЖРИБА.....120

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

- 11. МУСАЕВ Бекзод Турсунбоевич**
МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИ ВА БАНДЛИК СОҲАСИДА ХУСУСИЙ
БАНДЛИК АГЕНТЛИКЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ
ТАРТИБГА СОЛИШ БЎЙИЧА ЕВРОПА ИТТИФОҚИ
ТАЖРИБАСИ..... 119

- 12. МАРИПОВА Севархон Арибжановна**
МЕҲНАТ НИЗОЛАРНИ ҲАЛ ЭТИШДА МЕДИАЦИЯ
ИНСТИТУТИНИНГ АҲАМИЯТИ (НАЗАРИЯ ВА
АМАЛИЁТ).....132

- 13. ҚУЧҚАРОВ Хамидулло Абдурасулович**
МЕҲНАТ НИЗОЛАРИНИ СУДГАЧА ВА СУД ТАРТИБИДА КЎРИБ
ЧИҚИШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....140

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ
ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

- 14. ОТАЖОНОВ Аброржон Анварович,**
КУШБАКОВ Дилшод Мусурмонкулович
МАСТЛИК ҲОЛАТИДА ЖИНОЯТ СОДИР ЭТГАН ШАХСЛАРНИНГ
ЖИНОИЙ ЖАВОБГАРЛИГИ ВА УНГА ҚАРШИ КУРАШИШНИНГ
ЖИНОЯТ-ҲУҚУҚИЙ ЧОРАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....151

- 15. АЛЛАНОВА Азизахон Авазхоновна**
ҚОНУНГА ХИЛОФ РАВИШДА ЧЕТ ЭЛГА ЧИҚИШ ЁКИ ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИГА КИРИШ УЧУН ЖИНОИЙ ЖАВОБГАРЛИК:
МУАММО ВА ТАКЛИФ.....166

- 16. АЧИЛОВ Алишер Темирович**
ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ҚОНУНЧИЛИГИДА ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ
ФАОЛИЯТ СОҲАСИДАГИ ЖИНОЯТЛАР УЧУН ЖАВОБГАРЛИКНИНГ
ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ175

- 17. НУРМУҲАММЕДОВА Гўзалхон Баходировна**
КОРРУПЦИЯ БИЛАН БОҒЛИҚ ЖИНОЯТЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИ
МЕХАНИЗМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ: УСУЛЛАРИ ВА
ЙЎНАЛИШЛАРИ.....189

18. АЗИМОВ Тохир Саидович
«ЖАМОАТ ТАРТИБИ» ВА «ЖАМОАТ ХАВФСИЗЛИГИ»
ТУШУНЧАЛАРИНИНГ ЎЗARO ФАРҚЛАНИШИ ҲАМДА
БОҒЛИҚЛИГИНИНГ ИЛМИЙ ТАҲЛИЛИ.....202

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-
КИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

19. ЮГАЙ Людмила Юрьевна,
ГАДЖИЕВ Хагани Моҳуббат оглы
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ ПРИ ДОКАЗЫВАНИИ
ФАКТА РАСПРОСТРАНЕНИЯ ЛОЖНОЙ ИНФОРМАЦИИ В
ИНТЕРНЕТЕ.....208

20. ХАЛИЛОВ АКРАМ УТАМУРАДОВИЧ
СУД ЭКСПЕРТИЗА ЛАБОРАТОРИЯЛАРИНИНГ АККРЕДИТАЦИЯСИ -
СУД ЭКСПЕРТИЗА ФАОЛИЯТИНИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ
ЙЎНАЛИШЛАРИДАН БИРИ.....219

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

21. ГАФУРОВА Нозимахон Эльдаровна
ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ДОСТУПА К ПЕЧАТНОЙ ИНФОРМАЦИИ
У ЛИЦ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ В УЗБЕКИСТАНЕ.....229

22. ВАЛИЖОНОВ Далер Дилшодович
ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ МЕЖДУНАРОДНО – ПРАВОВЫХ ОСНОВ
СОТРУДНИЧЕСТВА ОРГАНОВ ПРОКУРАТУРЫ В БОРЬБЕ С
ПРЕСТУПНОСТЬЮ.....238

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

23. ЮЛДАШОВ Абдумумин
ГЕОГРАФИК КЎРСАТКИЧ ТУШУНЧАСИ ВА ИҚТИСОДИЁТНИ
МУСТАҲКАМЛАШДА УНИНГ ТУТГАН ЎРНИ.....249

24. МИРУКТАМОВА Феруза Лутфуллаевна
ОБ ОПЫТЕ ПРАКТИЧЕСКОГО ПРИМЕНЕНИЯ В ОТНОШЕНИИ
НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ МЕР ОТВЕДЕНИЯ И ТЕХНОЛОГИЙ
ВОССТАНОВИТЕЛЬНОГО ПРАВОСУДИЯ В ЗАРУБЕЖНЫХ
СТРАНАХ И УЗБЕКИСТАНЕ.....258

25. ЯКУБОВА Ирода Бахромовна, ЯКУБОВ Ойбек
ШАХСИЙ ҲАЁТ ДАХЛСИЗЛИГИ МАСАЛАЛАРИНИНГ ЎЗБЕКИСТОН
ҲАМДА ЧЕТ ЭЛ МАМЛАКАТЛАРИ ҚОНУНЧИЛИГИ БЎЙИЧА
ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ.....268

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ.
ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

ХУЖАНАЗАРОВ Азизжон Анварович

Тошкент давлат юридик университети

“Давлат ва ҳуқуқ назарияси” кафедраси ўқитувчиси

E-mail: a.xujanazarov@tsul.uz

“ҲУҚУҚИЙ ЭКСПЕРТИЗА” ИНСТИТУТИНИНГ НАЗАРИЙ ЖИҲАТЛАРИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования):
ХЎЖАНАЗАРОВ А.А. “ҲУҚУҚИЙ ЭКСПЕРТИЗА” ИНСТИТУТИНИНГ
НАЗАРИЙ ЖИҲАТЛАРИ // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer
herald. № 1 (2021), Б. 9–18.

1 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-1-1>

АННОТАЦИЯ

Мақолада норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг ҳуқуқий экспертизаси институтининг назарий ва ҳуқуқий афрофлича тадқиқ этилган, ҳамда норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг ҳуқуқий экспертизаси тушунчаси, таснифи, амалга ошириш шакллари ва мазкур категориялар бўйича муаллифлик ёндашувлари ишлаб чиқилган. Шунингдек, норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг ҳуқуқий экспертизаси бўйича соҳага оид қонунчиликни такомиллаштириш бўйича таклифлар ифодаланган.

Калит сўзлар: адлия, лойиҳа, қонун, норма, экспертиза, давлат, функция, ҳуқуқ, қарор.

ХУЖАНАЗАРОВ Азизжон Анварович

Преподаватель кафедры “Теория государства и права”
Ташкентского государственного юридического университета
E-mail: a.xujanazarov@tsul.uz

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИНСТИТУТА «ПРАВОВАЯ ЭКСПЕРТИЗА»

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются теоретико-правовые основы института правовой экспертизы нормативных правовых актов ее формы, понятия, классификации и развиваются авторские подходы к этим категориям. Кроме этого содержатся предложения по совершенствованию национального законодательства в области правовой экспертизы нормативно-правовых актов.

Ключевые слова: юстиция, проект, закон, норма, экспертиза, государство, функция, право, постановление.

KHUMANAZAROV Azizjon

Lecturer at the Department of Theory of state and law of
Tashkent State University of Law
E-mail: a.xujanazarov@tsul.uz

THEORETICAL ASPECTS OF THE INSTITUTE “LEGAL EXPERTISE”

ANNOTATION

The article examines in detail the theoretical and legal aspects of the institution of legal expertise of regulatory legal acts. The article develops the concept, classification, forms of legal examination of regulatory legal acts and the author's approaches to these categories. Also, the article contains proposals for improving legislation in the field of legal expertise of regulatory legal acts.

Keywords: justice, project, law, norm, examination, state, function, law, decree.

Қонун устуворлигини таъминлаш ҳамда давлат ва хўжалик бошқаруви, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари фаолиятида қонунийликни таъминлашнинг асосий йўлларида бири, биринчи навбатда улар томонидан чиқариладиган қонун ҳужжатлари лойиҳаларини ҳуқуқий экспертизадан ўтказишдир. Зеро, жамиятда қонун устуворлиги ва юзага келувчи ҳар қандай

турдаги ижтимоий-иқтисодий ва ҳуқуқий муносабатлар тегишли норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар асосида тартибга солинади.

Маълумки, норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларининг ҳуқуқий экспертизаси ўз навбатида норма ижодкорлиги фаолиятининг асосий институтларидан бири ҳисобланади.

“Экспертиза” ва “ҳуқуқий экспертиза” тушунчаларининг луғавий ва ҳуқуқий тавсифига алоҳида тўхталадиган бўлсак, уни қуйидагича ифодалаш мумкин.

“Экспертиза” тушунчасининг мазмун-моҳиятига тўхталадиган бўлсак, мазкур тушунча тўғрисида ўзбек тилининг изоҳли луғатида белгиланишича “экспертиза – (фр. expertise, лот. expertus – тажрибали; синалган) қийин ёки чигал масалани ечиш ва ҳал қилиш учун мутахассислар иштирокида уюштирилган текширишдир [1, Б.27].

Бу ҳақда А.А. Разуваев: “Экспертиза — махсус билимларни қўллаб, маълумотли (эксперт) шахслар томонидан амалга ошириладиган ўрганиш бўлиб, белгиланган тартибда мазкур ўрганиш натижаси юзасидан тўғри ва асослантирилган қарорлар қабул қилиш ва хулоса бериш” деб таъкидлаган [2, Б.8].

Ҳуқуқшунос олим М.К.Нажимов ҳуқуқий экспертиза тушунчасига – юридик ва жисмоний шахсларнинг қабул қилинган ҳуқуқий ҳужжат ёки унинг лойиҳаси бўйича унинг Конституция ва қонун ҳужжатларига, шунингдек, белгилаб қўйилган юридик техника қоидаларига мувофиқлиги нуқтаи назаридан хулоса бериш борасидаги фаолият сифатида таъриф берган [3, Б.77].

Е.В. Скуркониинг фикрича қонун лойиҳасининг ҳуқуқий экспертизаси қонун лойиҳасини Конституцияга мувофиқлиги ва амалдаги қонунчилик ва халқаро шартномалар тизимидаги ўрнини баҳолаш ҳамда қонунчилик техникаси қоидалари нуқтаи назаридан унинг сифати ва натижавийлигини белгилашдир [4, Б.46].

Шунингдек, Ўзбекистон Республикасининг 2012 йил 24 декабрдаги “Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тўғрисида”ги янги таҳрирдаги Қонунининг 22-моддасига мувофиқ, ҳуқуқий экспертиза давомида норматив-ҳуқуқий ҳужжат лойиҳасининг Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунларига, унга нисбатан юқори юридик кучга эга бўлган бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга, қонунчилик техникаси қоидаларига мувофиқлиги, шунингдек ҳавола қилувчи нормалар қўлланилишининг асослилиги ҳамда мақсадга мувофиқлиги текширилади.

Бундан ташқари, ҳуқуқшунос олим Х.Ҳайитов қонун лойиҳалари экспертизаси тушунчасига махсус билим ва малакага эга эксперт ёки экспертлар гуруҳининг қонун лойиҳалари юзасидан натижаси хулоса тарзида расмийлаштириладиган, уларда йўл қўйилган турли камчиликларни аниқлаш, бартараф этиш, қонун лойиҳаларининг қонунчилик тизими, халқаро ҳуқуқ нормалари, қонунчилик техникаси, мамлакатимизда олиб борилаётган ислохотларга қанчалик мувофиқлигини баҳолаш асосида асослантилган тавсиялар ишлаб чиқишга қаратилган фаолият сифатида таъриф бериб ўтган [5, Б.14].

Ҳуқуқий экспертизани бир томондан қонунчилик натижавийлигини баҳолаш воситаларидан бири сифатида, бошқа томондан эса тадқиқотнинг алоҳида предмети ва белгиланган услбулар тўплами, уни ўтказиш ваколатига эга махсус субъектлар, эксперт хулосаси шаклидаги натижа, ҳуқуқий тартибга солиш механизмида белгиланган жой каби махсус хусусиятларига эга бўлган ҳуқуқий институт сифатида ҳисоблаш имкониятларини беради [6, Б.14].

Қайд этилганлардан келиб чиқиб, Ўзбекистон Республикасининг 2012 йил 24 декабрдаги “Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тўғрисида”ги Қонунининг 22-моддасининг биринчи ва иккинчи қисмларини “**Ҳуқуқий экспертиза — бу қонун ҳужжати лойиҳалари ишлаб чиқувчисининг ёки ушбу турдаги ҳужжатларни қабул қилиш ваколатга эга органнинг юридик хизмати, шунингдек адлия органлари томонидан норматив-ҳуқуқий ҳужжат лойиҳасини унга нисбатан юқори юридик кучга эга бўлган қонун ҳужжатлари ва халқаро шартнома қоидаларига ҳамда норма ижодкорлиги техникаси қоидаларига мувофиқлиги нуқтаи назаридан ҳар томонлама ўрганиш ҳамда натижаси бўйича белгиланган тартибда хулоса беришни қамраб олган фаолият**” тарзида таҳрир этилиши таклиф этилади.

А.Н.Миронов ва С.Н.Ушаковларнинг фикрича, норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларини экспертизадан ўтказилиши — ижро ҳокимияти органлари фаолиятининг муҳим йўналиши бўлиб, қуйидагиларга ёрдам беради:

биринчидан, қабул қилинадиган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг қонунийлиги, асослантилганлиги ва юқори сифатлилигини таъминлайди;

иккинчидан, қабул қилинувчи қонун ҳужжатларининг ижтимоий, иқтисодий, ҳуқуқий ва экологияга оид салбий оқибатлари аниқланади;

учинчидан, ўзаро боғлиқ бўлган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг илмий асослантилган тизими шакллантирилади [7, Б.146].

Шунингдек, давлат бошқаруви тизими ва жамият ҳаётида турли хил ҳуқуқбузарликлар юзага келишини олдини олиш, шунингдек хўжалик юритувчи субъектлар учун ортиқча чекловларни жорий этадиган қоидалар мавжудлигини аниқлаш мақсадида, норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларини ҳуқуқий экспертизасини мажбурийлик, қонунийлик, мустақиллик, илмийлик, ошкоралик, тизимлилик принципларига асосан амалга ошириш мақсадга мувофиқ бўлиб, ушбу принципларни қуйдидагича изоҳлаймиз:

— мажбурийлик принципига кўра Ўзбекистон Республикасининг 2012 йил 24 декабрдаги “Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тўғрисида”ги янги таҳрирдаги Қонунининг 21-моддасига мувофиқ норматив-ҳуқуқий ҳужжат лойиҳаси ҳуқуқий экспертизадан ўтказилиши шарт эканлиги билан белгиланади.

— қонунийлик принципи бўйича норматив-ҳуқуқий ҳужжат лойиҳасининг мазмуни юқорироқ юридик кучга эга бўлган қонун ҳужжатларга мувофиқ бўлишида ифодаланади;

— мустақиллик принципи қонунчиликда белгиланган тартибда экспертларнинг норматив-ҳуқуқий ҳужжат лойиҳасига баҳо беришда мустақиллиги ва экспертиза ўтказишни топширган органнинг нуқтаи назаридан холи мазкур фаолиятни амалга оширишларида ифодаланади;

— илмийлик принципи олим ва мутахассислар жалб этилган ҳолда ҳуқуқий экспертизани ўтказилиши норматив-ҳуқуқий ҳужжат лойиҳаларини юриспруденция соҳалари кесимида улар томонидан назарий таҳлилини амалга оширилишида ифодаланади;

— ошкоралик принципини “Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тўғрисида”ги янги таҳрирдаги Қонунининг 20-моддасида белгиланганидек, норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари жамоатчилик ёки мутахассислар муҳокамасига қўйилишида кўрсатиш мумкин. Жамоатчилик ва мутахассислар муҳокама давомида билдирилган таклифлар ва эътирозлар асосий ижрочи ёки ишчи гуруҳ (комиссия) томонидан кўриб чиқилиши лозим.

— тизимлилик принципи нуқтаи назаридан Ўзбекистон Республикаси адлия вазирининг 2012 йил 9 апрелдаги 83-мх-сон буйруғи (рўйхат рақами 2352, 09.04.2012 йил) билан тасдиқланган Услубий кўрсатмаларга мувофиқ дастлаб қонун ҳужжати лойиҳалари ишлаб чиқувчисининг ёки ушбу турдаги ҳужжатларни қабул қилиш ваколатга эга органнинг юридик хизмати томонидан норматив-ҳуқуқий ҳужжат лойиҳаси ҳуқуқий экспертизадан ўтказилади ва манфаатдор органларга уни узил-кесил келишиш (имзолаш) учун юборилади;

барча манфаатдор органлар билан келишилгандан сўнг, ишлаб чиқувчи томонидан лойиҳани Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасига киритишдан олдин тегишли ҳужжатларни илова қилган ҳолда Адлия вазирлигига ҳуқуқий экспертизадан ўтказиш учун юборилади; лойиҳа Адлия вазирлиги томонидан ҳуқуқий экспертизадан ўтказилганидан сўнг белгиланган тартибда ишлаб чиқувчи томонидан Вазирлар Маҳкамасининг Регламентида белгиланган тартибда, Вазирлар Маҳкамасига киритилади.

Шунингдек, норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларини ҳуқуқий экспертизасини таснифлашда қонунликда ва назарий адабиётларда турли норма ҳамда ёндашувлар мавжуд.

Хусусан, Е.В.Раздьяконова ва Е.Д.Третьяковалар экспертизанинг қуйидаги турларини ажратишган:

— экспертлик фаолиятини амалга оширувчи субъектларга боғлиқ равишда: давлат, жамоатчилик, халқаро;

— мураккаблик босқичи бўйича: а) комплекс (агар норматив-ҳуқуқий ҳужжат ёки лойиҳа бир нечта ҳуқуқий тартибга солиш соҳаларига алоқадорлиги); б) ихтисослаштирилган (агар норматив-ҳуқуқий ҳужжат лойиҳаси тартибга солинувчи ижтимоий муносабатларнинг қайсидир соҳасига тааллуқли бўлса) [8, Б.54].

Бизнингча, норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг ҳуқуқий экспертизаси миллий қонунчилик ва илмий манбалар асосида қуйдагича таснифлаш мақсадга мувофиқ:

а) ҳуқуқ соҳалари бўйича: антикоррупцион, гендер-ҳуқуқий, халқаро ҳуқуқий, криминологик;

б) ваколатли субъектлар бўйича: норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари ишлаб чиқувчисининг ёки ушбу турдаги ҳужжатларни қабул қилиш ваколатга эга органнинг юридик хизмати, шунингдек адлия органлари томонидан ўтказиладиган ҳуқуқий экспертиза;

в) қонун ҳужжатлари бўйича: қонун ва қонуности ҳужжатлари ҳуқуқий экспертизаси.

Миллий қонунчиликка мувофиқ, қонун ҳужжатларининг ҳуқуқий экспертизаси ўз навбатида субъектлар бўйича лойиҳани ишлаб чиқувчининг юридик хизмати ва адлия органлари томонидан амалга ошириладиган ҳуқуқий экспертизага бўлинади.

Шундан норматив-ҳуқуқий ҳужжат лойиҳасини ҳуқуқий экспертизадан

Ўтказиш адлия органларининг норма ижодкорлиги фаолиятидаги асосий йўналишларидан бири ҳисобланиб, норма ижодкорлиги соҳасида давлат ҳуқуқий сиёсатини таъминлаш ва норматив-ҳуқуқий лойиҳаларини ҳуқуқий экспертизадан ўтказишда адлия органлари ўзимиз ва бошқа мамлакатларда ҳам асосий ўринда туради.

Қайд этилганлардан келиб чиқиб, норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг ҳуқуқий экспертизаси институтини янада такомиллаштириш мақсадида, қуйидаги таклиф ва тавсияларни бериш мақсадга мувофиқ:

Биринчидан, бугунги кунда Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ва уларнинг лойиҳаларини гендер-ҳуқуқий экспертизаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 30 мартдаги 192-сон қарори билан тасдиқланган “Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ва уларнинг лойиҳаларини гендер-ҳуқуқий экспертизадан ўтказиш тартиби тўғрисида”ги Низомга мувофиқ амалга оширилади.

Бироқ, Низомга кўра норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ва уларнинг лойиҳаларининг гендер-ҳуқуқий экспертизаси давлат органлари ва бошқа ташкилотлар томонидан фаолиятнинг тегишли йўналишлари бўйича ўтказилиши белгиланганлиги, шунингдек Вазирлар Маҳкамасидан юқори бўлган инстанцияларнинг мавжудлигини инобатга олиб, бизнингча норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ва уларнинг лойиҳаларини гендер-ҳуқуқий экспертизадан ўтказиш тартибини қонун даражасида белгилаш мақсадга мувофиқ.

Иккинчидан, мамлакатимизда норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларини коррупцияга қарши экспертизадан ўтказиш бўйича Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 3 январдаги “Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги Қонуни ва Ўзбекистон Республикаси адлия вазирининг 2015 йил 25 декабрдаги 384-мҳ-сонли буйруғи билан тасдиқланган Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ва уларнинг лойиҳаларини коррупцияга қарши экспертизасини ўтказиш Услубиёти (рўйхат рақами 2745, 25.12.2015 йил) мавжуд. Мазкур Услубиёт норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари ва амалдаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномалари ва уларнинг лойиҳаларини коррупцияга қарши экспертизасини ўтказишнинг тартибини белгилайди. Экспертиза асосан адлия органлари томонидан ўтказилади, шу билан бирга ишлаб чиқувчи ёки норматив-ҳуқуқий ҳужжатни қабул қилувчи, шунингдек лойиҳалар келишилиши лозим бўлган органларнинг юридик хизмати томонидан ўтказилиши мумкин.

Ҳуқуқий экспертизанинг мазкур тури МДҲ мамлакатларининг айримларида (Россия Федерацияси, Тожикистон Республикаси) қонун

даражасида тартибга солинган бўлса, қолганларида эса қонуности ҳужжатлари билан мустаҳкамланган.

Миллий қонунчиликда белгиланган тартиб-таомилларни юқорида қайд этилган давлатлар тажрибаси билан қиёслаган ҳолда ўтказилган таҳлиллар натижасида мазкур соҳага қуйидаги таклифларни бериш мақсадга мувофиқ:

а) Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ва уларнинг лойиҳаларини коррупцияга қарши экспертизасининг турларини белгилаш (масалан, давлат ва жамоатчилик томонидан ўтказиладиган коррупцияга қарши экспертизаси);

б) “Жавобгарликнинг муқаррарлиги” принципига оғишмай амал қилган ҳолда, амалдаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг коррупцияга қарши экспертизаси натижасида аниқланган коррупциявий омиллар бўйича ҳамда давлат ва жамиятга етказилган зарарнинг даражасидан келиб чиқиб, норматив-ҳуқуқий ҳужжат муаллифи (ишлаб чиқувчиси)нинг жавобгарлик масаласи (масалан, маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг қарорлари);

в) Амалдаги қонун ҳужжатлари юзасидан коррупцияга қарши экспертизасини ўтказишнинг аниқ ҳуқуқий механизмларини ишлаб чиқиш, хусусан қонунчиликда экспертизани ўтказишга ваколатли барча субъектлар (давлат идоралари, жамоатчилик)нинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, қонун ҳужжатларининг ҳар бир тури бўйича ўтказиладиган коррупцияга қарши экспертиза тартиб-таомилларини белгилаш.

Учинчидан, Жамиятда ҳуқуқбузарликларнинг барча кўринишларига муросасиз муносабатни шакллантириш, ҳуқуқбузарликларнинг барвақт профилактикасини таъминлаш ва бунга имкон бераётган шарт-шароитларни ўз вақтида аниқлаш ва бартараф этиш, бу бордаги барча ваколатли давлат органларининг устувор вазифаларидан бири. Амалдаги қонунчилик таҳлили, адлия органлари томонидан ўтказиладиган ҳуқуқий экспертиза давомида норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларида аниқланган жиддий қонун бузилиши ва бошқа ҳуқуқбузарликлар юзасидан кўриладиган тегишли чоралар ҳақида аниқ механизмнинг мавжуд эмаслигини кўрсатмоқда. Фақатгина, коррупцияга қарши экспертизаси натижалари бўйича адлия органлари томонидан бажарилиши мажбурий бўлган тегишли тақдимномалар киритилиши мумкин.

Қайд этилганлардан келиб чиқиб, адлия органлари томонидан ўтказиладиган ҳуқуқий экспертиза давомида норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларида аниқланган жиддий қонун бузилиши ва бошқа ҳуқуқбузарлик ҳолатлари юзасидан тузиладиган эксперт хулосаси нусхаси қонуний чора

кўриш учун тегишлилиги бўйича ваколатли органларга тақдим этилиши мақсадга мувофиқ. Бунда, юридик-техник ва таҳрирлаш, терминлар бўйича ва стилистик ҳамда ишни судда кўриб чиқиш учун асосларга эга бўлмаган характердаги қоида бузилишлари ҳақидаги эксперт хулосалари тақдим этилмайди.

Хулоса ўрнида қайд этиш лозимки, ҳуқуқий экспертиза қонун ҳужжатларини қабул қилишдан олдинги ва лойиҳаларнинг охириги таҳлилий инстанцияси эканлигини инобатга олган ҳолда, норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларини соҳалараро таҳлилин амалга оширилиши, ўз навбатида қонун ҳужжатлари лойиҳаларини соҳалар нуқтаи назаридан асосли эканлигини ва сифатсиз ишлаб чиқилган қонун ҳужжатлари лойиҳаларини аниқлашга хизмат қилади.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Ўзбек тилининг изоҳли луғати: 80000 дан ортиқ сўз ва сўз бирикмаси. / Таҳрир ҳайъати: Т.Мирзаев (раҳбар) ва бошқ.; ЎзР ФА Тил ва адабиёт институти. – Т.: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2006. (Explanatory dictionary of the Uzbek language: more than 80,000 words and phrases. / Editorial staff: T. Mirzaev (leader) and others; Institute of Language and Literature of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan. - T.: “National Encyclopedia of Uzbekistan” State Scientific Publishing House, 2006)
2. Разуваев А.А. Экспертиза как средство повышения эффективности процесса право реализации (вопросы теории и практики): автореф. дис... канд. РИД. наук. Саратов, 2006. (Razuvaev A.A. Expertise as a means of increasing the efficiency of the process of right implementation (questions of theory and practice): author. dis- cand. RID. sciences. Saratov, 2006)
3. Нажимов М.К. Норма иждокорлиги. Дарслик. –Тошкент: ТДЮУ, 2018. (Najimov M.K. Lawmaking. Textbook. –Tashkent: TSUL, 2018)
4. Скурко Е.В. Некоторые вопросы интеграции экспертного знания в законодательную деятельность // Представительная власть – XXI век: законодательство, комментарии, проблемы, 2002.№ 2-3. (Skurko E.V. Some issues of integration of expert knowledge into legislative activity // Representative power - XXI century: legislation, comments, problems, 2002.№ 2-3)

5. Хайитов Х.С. Қонун ижодкорлигида экспертиза ўтказишининг ташкилий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш. Юридик фанлар доктори (DSc) ...дис.автореферати. Т.: 2018. (Hayitov H.S. Improving the organizational and legal framework for the examination of lawmaking. Doctor of Laws 6. (DSc) ... dissertation abstract. T.: 2018).

6. Юридическая экспертиза нормативных правовых актов: учебное пособие / сост.: к.ю.н., доцент Д.Ш. Пирбудагова и др. 2-е изд., перераб. и доп. МАХАЧКАЛА: Изд-во ДГУ, 2017. (Legal expertise of regulatory legal acts: textbook / comp.: Ph.D., associate professor D.Sh. Pirbudagova et al. 2nd ed., Revised. and add. Makhachkala: Publishing house of DGU, 2017).

7. Норматворчество органов государственного и муниципального управления: учеб. пособие / А.Н.Миронов, С.Н.Ушаков. — М.: ИНФРА-М, 2019. - (Lawmaking of state and municipal authorities: textbook. allowance / A.N. Mironov, S.N. Ushakov. - M.: INFRA-M, 2019).

8. Раздьяконова Е.В., Третьякова, Е.Д. Правовая экспертиза нормативных правовых актов: учебное пособие / авторы Е.В.Раздьяконова, Е.-Д. С. Третьякова; СИУ-филиал РАНХиГС. — Новосибирск: изд-во СибАГС. -2014. - (Razdyakonova E.V., Tretyakova, E.D. Legal examination of regulatory legal acts: textbook / authors E.V. Razdyakonova, E.-D. S. Tretyakov; SIU-branch of RANEPA. —Novosibirsk: publishing house SibAGS — 2014.).